অধ্যায় ৪ ঃ হিচাপৰক্ষণৰ দ্বিপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতি

অধ্যায় গাঁথনি

৪.১ উদ্দেশ্য
৪.২ পৰিচয়
৪.৩ হিচাপৰ অর্থ
৪.৪ ডেবিট আৰু ক্রেডিটৰ অর্থ
৪.৫ হিচাপৰক্ষণৰ পদ্ধতি
৪.৬ দ্বিপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতি
৪.৭ হিচাপৰ শ্রেণীবিভাগ
৪.৮ ডেবিট আৰু ক্রেডিট কৰা নিয়মসমূহ
৪.৯ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
৪.১০ অধিক জানিবলৈ
৪.১১ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
৪.১২ আর্হি প্রশ্ন

৪.১ উদ্দেশ্য (LEARNING OBJECTIVES)

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- হিচাপৰ অর্থ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- ডেবিট আৰু ক্রেডিটৰ অর্থ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- দ্বিপ্ৰৱিষ্টি হিচাপৰক্ষণ পদ্ধতিৰ সংজ্ঞা আগবঢ়াব পাৰিব
- ব্যৱসায়িক লেনদেনসমূহ লিপিবদ্ধ কৰোতে দ্বিপ্ৰৱিষ্টি হিচাপৰক্ষণ পদ্ধতিৰ প্রয়োগ কৰিব পাৰিব
- দ্বিপ্ৰৱিষ্টি হিচাপৰক্ষণ পদ্ধতিৰ সুবিধাসমূহ বর্ণনা কৰিব পাৰিব।

৪.২ পৰিচয় (INTRODUCTION)

প্রথম অধ্যায়ত আমি হিচাপৰক্ষণৰ অর্থ, গুৰুত্ব আৰু ব্যৱস্থাটোৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিলোঁ। পাছত আমি হিচাপৰক্ষণৰ কার্যসমূহ আলোচনা কৰিলোঁ। এইটো অধ্যায়ত আমি হিচাপৰ অর্থ, বিভিন্ন প্রকাৰৰ হিচাপ, দ্বি প্ৰৱিষ্টি হিচাপৰক্ষণ পদ্ধতি আৰু ডেবিট্ তথা ক্রেডিটৰ নিয়মসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম।

৪.৩ হিচাপৰ অর্থ (MEANING OF ACCOUNT)

এটা নির্দিষ্ট সময়ৰ বাবে একে প্রকৃতিৰ পদৰ লেনদেনৰ সংক্ষিপ্ত বিৱৰণীয়েই হৈছে হিচাপ। এজন নির্দিষ্ট ব্যক্তিৰ লগত জড়িত লেনদেনৰ সংশ্লিষ্ট সময়ৰ সংক্ষিপ্ত বিৱৰণীক সেই ব্যক্তিৰ হিচাপ বোলা হয়। সেইদৰে এটা নির্দিষ্ট সম্পত্তিৰ লগত জড়িত লেনদেনৰ সেই সংশ্লিষ্ট সময়ৰ সংক্ষিপ্ত বিৱৰণক উক্ত সম্পত্তিৰ হিচাপ বোলা হয়, ইত্যাদি। এজন ব্যৱসায়ীয়ে তেওঁৰ ব্যৱসায়ৰ সকলোবোৰ একে প্রকৃতিৰ লেনদেন নির্দিষ্ট শ্রেণীৰ অধীনত শ্রেণীবিভাগ আৰু সংক্ষিপ্ত কৰিব লাগে। এনে প্রতিটো শ্রেণী বা শিতানক 'হিচাপ' বা 'হিচাপৰ শিতান' বোলা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে, লক্ষ্মীৰ লগত কৰা সকলোবোৰ লেনদেন লক্ষ্মীৰ নামত ৰখা হিচাপত লিপিবদ্ধ কৰা হয়। হিচাপক (Account) ইংৰাজীত সংক্ষিপ্ত আকাৰত A/c বা a/c বুলি লিখা হয়।

হিচাপৰ সংজ্ঞা (Definition of Account)

হিচাপ পদটোৰ বিষয়ে বিভিন্ন লিখকে সংজ্ঞা আগবঢ়াইছে। ইয়াৰে ভিতৰত R.N. Carter-এ হিচাপৰ এটি অতি গুৰুত্বপূর্ণ সংজ্ঞা আগবঢ়াইছে।

R.N.Carter-ৰ মতে "নির্দিষ্ট ব্যক্তিৰ লগত হোৱা সকলোবোৰ লেনদেন আৰু ইয়াৰ নির্ধাৰিত মূল্যৰ সংক্ষিপ্ত আর্হিৰ খতিয়ন নথিয়েই হৈছে হিচাপ (An account is a ledger, record in summarised form, of all the transactions that have taken place with the particular person and the value specified)"। ই হৈছে একে জাতীয় পদৰ লেনদেন লিপিবদ্ধ কৰাৰ এক পৰিকল্পনা। তলত হিচাপৰ আর্হিৰ জৰিয়তে এই বিষয়টো বুজিবলৈ সহজ হ'ব।

হিচাপৰ আর্হি (Format of Account)

হিচাপ এটা সাধাৰণতে 'T' আকাৰত প্রস্তুত কৰা হয়। ইয়াৰ বাঁও আৰু সোঁফালে দুটা পক্ষ থাকে। হিচাপৰ এটা আর্হি তলত দিয়া হ'ল।

ডে দৰমহা হিচাপ ('T' আকাৰ) ক্রে

তাৰিখ (Date)	বিৱৰণ(Particulars)	জা পৃস (J.F.)	পৰিমাণ (Amount) টকা/(Rs)	তাৰিখ (Date)	বিৱৰণ (Particulars)	জা পৃস (J.F.)	পৰিমাণ (Amount) টকা/(Rs)

সকলোবোৰ হিচাপ দুটা পক্ষত ভাগ কৰা হয়। হিচাপৰ বাওঁফালৰ পক্ষটোক ডেবিট পক্ষ বোলা হয়। ইয়াক বুজাবৰ বাবে বাঁও দিশৰ ওপৰৰ কোণত চমুকৈ ডে (Dr) বুলি লিখা হয়।

হিচাপৰ সোঁফালৰ পক্ষটোক ক্রেডিট পক্ষ বোলা হয়। ইয়াক বুজাবৰ বাবে হিচাপৰ সোঁ দিশৰ ওপৰৰ কোণত চমুকৈ ক্রে (cr) বুলি লিখা হয়। হিচাপৰ শিৰোনাম হিচাপৰ ওপৰত মাজৰ অংশত লিখা হয়।

Accountৰ সংক্ষিপ্ত আকাৰ A/c শব্দটো হিচাপৰ নামৰ লগত সংযোজন কৰা হয়। যেনে ভৱন হিচাপ (Building A/c), আচবাবপত্র হিচাপ (Furniture A/c), দৰমহা হিচাপ (Salary A/c), ইত্যাদি। ব্যক্তিগত হিচাপৰ ক্ষেত্রত হিচাপ শব্দটো ব্যক্তিগত হিচাপৰ লগত সংযোগ কৰিব নালাগে। উদাহৰণস্বৰূপে, লক্ষ্মীৰ হিচাপ লিখোতে 'লক্ষ্মী' বুলি লিখিব লাগে, 'লক্ষ্মীৰ হিচাপ' বুলি নহয়। ইয়াক অৱশ্যে লক্ষ্মীৰ নামত ৰখা হিচাপ বুলি লিখিব পাৰি। জাঃ পৃঃ সঃ পদটোৱে জাবেদা পৃষ্ঠাসংখ্যা অর্থাৎ লেনদেনটো থকা জাবেদাৰ সংশ্লিষ্ট পৃষ্ঠাৰ নম্বৰ বুজায়। ব্যৱসায়ীসকলে লেনদেন লিপিবদ্ধ কৰিবৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হিচাপৰ আন এবিধ আৰ্হি আছে। এই আৰ্হিক অনুভূমিক আৰ্হি (horizontal form) বোলা হয়। এই আৰ্হি তলত দিয়া হ'ল।

Salary Account (Horizontal Type)

Date	Particulars	J.F	Dr. Amount Rs.	Cr. Amount Rs.	Balance Amount Rs. Dr Cr	Remark

৪.৪ ডেবিট আৰু ক্রেডিটৰ অর্থ (MEANING OF DEBIT AND CREDIT)

হিচাপ ৰক্ষণ আৰু হিচাপ বিদ্যাত ব্যৱহাৰ কৰা ডেবিট আৰু ক্রেডিট এই দুটা অতি গুৰুত্বপূর্ণ পদ। হিচাপৰ বহীত লেনদেন লিপিবদ্ধ কৰোতে এই পদ দুটা যথার্থ ভিত্তি হিচাপে বিবেচিত হয়।

ডেবিটৰ অর্থ (Meaning of Debit)

হিচাপৰ বাওঁফালৰ পক্ষটোক ডেবিট পক্ষ বোলা হয়। সেয়ে হিচাপত ডেবিট কৰা বুলিলে লেনদেনটো হিচাপৰ বাওঁফালৰ পক্ষটোত লিপিবদ্ধ কৰাকে বুজায়। ইয়াক চমুকৈ Dr শব্দৰে বুজোৱা হয়। ডেবিট শব্দটো লেটিন শব্দ 'Debitum' শব্দৰ পৰা উৎপত্তি হৈছে। ইয়াৰ অর্থ হৈছে যিটো দিব লগীয়া হৈছে।

ক্রেডিটৰ অর্থ (Meaning of Credit)

হিচাপৰ সোঁফালৰ পক্ষটোক ক্রেডিট পক্ষ বোলা হয়। সেয়ে হিচাপত ক্রেডিট কৰা বুলিলে বুজিব লাগে যে হিচাপৰ সোঁফালে অর্থাৎ ক্রেডিট পক্ষত লেনদেনটো লিপিবদ্ধ কৰিব

লাগে। ইয়াক চমুকৈ cr বুলি লিখা হয়। ক্রেডিট শব্দটো লেটিন শব্দ 'credre'ৰ পৰা অনা হৈছে যাৰ অর্থ হৈছে আস্থা বা বিশ্বাস।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ঃ হিচাপৰ অর্থ ব্যাখ্যা কৰক।

.....

.....

.....

.....

.....

৪.৫ হিচাপৰক্ষণৰ পদ্ধতি (SYSTEM OF BOOK-KEEPING)

হিচাপৰক্ষণৰ পদ্ধতি বুলিলে হিচাপৰ বহীত লেনদেনসমূহ লিপিবদ্ধ কৰোতে অনুসৰণ কৰা নীতিসমূহ আৰু প্রণালীৰ সম্পর্ক স্থাপন কৰাকে বুজায়। লেনদেন লিপিবদ্ধ কৰোতে অনুসৰণ কৰা নীতি আৰু প্রণালীসমূহৰ দৃষ্টিকোণৰ পৰা হিচাপৰক্ষণৰ পদ্ধতিসমূহক নিম্নলিখিত দুটা ভাগত ভাগ কৰা হয়।

(ক) **দ্বিপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতি (Double Entry System) ঃ** তথ্য দুবাৰ প্ৰৱিষ্ট কৰা পদ্ধতি প্রথমে ফ্রা লিওকো পেচিয়লিয়ে উদ্ভাৱন কৰিছিল। তেওঁ এজন ইটালীৰ ফ্র্যান্সিস সম্প্রদায়ৰ সন্ন্যাসী আছিল। এই পদ্ধতিত প্রতিটো ব্যৱসায়ীক লেনদেনৰ দুটা দিশ থকাটো স্বীকৃতি দিয়া হয়। সকলোবোৰ লেনদেনৰ সম্পূর্ণ বিৱৰণ পাবলৈ হ'লে প্রতিটো লেনদেনৰ দুয়োটা দিশ হিচাপৰ বহীত লিপিবদ্ধ কৰিব লাগে। এই পদ্ধতিটো কৰ আৰোপকাৰী কর্তৃপক্ষই স্বীকৃতি দিছে।

(খ) **একপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতি (Single Entry System) ঃ** একপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতি হৈছে ব্যৱসায়ৰ লেনদেনসমূহ লিপিবদ্ধ কৰা আন এটা পদ্ধতি। এই পদ্ধতিত প্রতিটো লেনদেনৰ দুয়োটা দিশ লিপিবদ্ধ কৰা নহয়। কেৱল মাত্র নগদ টকা, দেনাদাৰ আৰু পাওনাদাৰৰ লগত জড়িত হিচাপসমূহহে এই পদ্ধতিত সংৰক্ষণ কৰা হয়। এই পদ্ধতিত যিহেতু প্রতিটো লেনদেনৰ দুয়োটা দিশ লিপিবদ্ধ কৰা নহয় সেয়ে ই দ্বৈত প্রৱিষ্টি নীতি প্রয়োগত বিফল হয়। সেই কাৰণে ইয়াক সংক্ষিপ্ত হিচাপৰক্ষণ পদ্ধতি (Impact Accounting) বুলিও কোৱা হয়।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ২ঃ ডেবিট আৰু ক্ৰেডিটৰ অৰ্থ ব্যাখ্যা কৰক।

.....

.....

.....

.....

.....

৪.৬ দ্বিপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতি (DOUBLE-ENTRY SYSTEM)

হিচাপ ৰক্ষণৰ দ্বিপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতি দ্বৈত দিশৰ ধাৰণাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। এই ধাৰণা অনুসৰি প্ৰতিটো বিত্তীয় লেনদেনৰ দুটা দিশ থাকে— (ক) উপকাৰ পোৱা দিশ আৰু (খ) উপকাৰ প্ৰদান কৰা দিশ। উদাহৰণস্বৰূপে যদি এটা ব্যৱসায়ে এটা সম্পত্তি অধিগ্ৰহণ কৰিছে তেনেহ'লে ব্যৱসায়টোৱে আন কোনো সম্পত্তি যেনে নগদ টকা পৰিশোধ তথা পৰিত্যাগ কৰিব লাগিব। সেয়ে উপকাৰ দিওঁতাই পৰোক্ষভাৱে উপকাৰ পাওঁতা হিচাপে আৰু উপকাৰ পাওঁতাই পৰোক্ষভাৱে উপকাৰ দিওঁতা হিচাপে প্ৰকাশ পায়।

এইদৰে দ্বিপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতিয়ে প্ৰতিটো লেনদেনৰ দুটা দিশৰ অৱস্থিতিৰ বিষয়ে ব্যক্ত কৰে আৰু এই দুটা দিশৰ প্ৰভাৱ যে বিপৰীত প্ৰকৃতিৰ হয় তাকো উল্লেখ কৰে। যদি এটা দিশ তথা হিচাপে উপকাৰ গ্ৰহণ কৰে তেনেহ'লে আন এটা দিশ তথা হিচাপে উক্ত উপকাৰ প্ৰদান কৰিব লাগিব। হিচাপৰক্ষণৰ যিটো পদ্ধতিত প্ৰতিটো লেনদেনৰ দুয়োটা দিশ হিচাপৰ বহীত লিপিবদ্ধ কৰা হয় তাকেই দ্বিপ্ৰৱিষ্টি হিচাপ ৰক্ষণ পদ্ধতি বোলা হয়। এই পদ্ধতিৰ অধীনত প্ৰতিটো লেনদেন বাওঁফালে আৰু সোঁফালে থকা হিচাপৰ আৰ্হিত লিপিবদ্ধ কৰা হয়। এটা লেনদেনৰ যিটো হিচাপে উপকাৰ গ্ৰহণ কৰে তাক দেনাদাৰ বোলা হয় আৰু হিচাপৰ আৰ্হিৰ বাওঁফালে লিখা হয়। হিচাপ ৰক্ষণত এই ফালটোক ডেবিট পক্ষ বোলা হয়। সেই একে সময়তে লেনদেনৰ আনটো হিচাপে উপকাৰ প্ৰদান কৰে আৰু ইয়াক পাওনাদাৰ বোলা হয় আৰু হিচাপৰ আৰ্হিৰ সোঁফালে লিখা হয়। এই ফালটোক হিচাপৰক্ষণত ক্ৰেডিট পক্ষ বোলা হয়। সেয়ে এই পদ্ধতিটোক দ্বিপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতি বুলি জনা যায়। হিচাপৰক্ষণৰ এই পদ্ধতিৰ অধীনত প্ৰতিটো লেনদেনৰ ডেবিটৰ পৰিমাণ ক্ৰেডিটৰ পৰিমাণৰ সমান হয়।

দ্বিপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতি পোনপ্ৰথমে 1940 চনত ইটালীৰ জেনৱাত (Genoa) বিবেচনাৰ বাবে উপস্থাপন কৰা হৈছিল আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ হিচাপ সম্পাদন কৰোতে দেৱান তথা কৰ্মচাৰীসকলে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। কিন্তু ইয়াৰ উপযুক্ত আৰ্হিত সম্প্ৰসাৰণ ১৫শ শতিকাৰ শেষৰফালে ভেনিচত ইটালীৰ ফ্ৰান্সিস সম্প্ৰদায়ৰ সন্ন্যাসী ফ্ৰা লিওকো পেচিয়লিৰ দ্বাৰা কৰা হৈছিল। তেওঁক আধুনিক হিচাপবিদ্যাৰ জনক হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। তেওঁ ইটালীৰ ভাষাত লিখা গ্ৰন্থ তথা গৱেষণামূলক

প্ৰবন্ধ "De computic et. scripturis"ত স্মৰণিকা (স্মাৰক বহী) জাবেদা আৰু খতিয়ন (Quadirno) ব্যৱহাৰ কৰা বিষয়ে উল্লেখ কৰে। কিতাপখনৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্যৰ বাবে অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে ই অতি জনপ্ৰিয় হৈ পৰিছিল। 1949 চনত হিউগ ৱল্ড কেচেলে (Huge old castle) এই কিতাপখন ইংৰাজীলৈ অনুবাদ কৰে। পিছত এই পদ্ধতিত বহুতো পৰিবৰ্তন সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছিল আৰু অৱশেষত হিচাপৰক্ষণৰ ইংৰাজী পদ্ধতি (English system of book-keeping) নামেৰে এই পদ্ধতিৰ ওপৰত এখন পূৰ্ণাংগ কিতাপ 1785 চনত এডৱাৰ্ড জনচে (Edward Jones) লিখি উলিয়ায়।

দ্বিপ্ৰৱিষ্টি নীতিৰ ব্যৱহাৰিক প্ৰয়োগ (Practical application of the principles of Double Entry):

সকলোবোৰ ব্যৱসায়িক লেনদেনতে মুদ্ৰা, পণ্য বা সেৱাৰ আৰ্থিক মূল্য এটা পক্ষৰ পৰা আন এটা পক্ষলৈ স্থানান্তৰ হয়। সেয়ে ই দুটা পক্ষ জড়িত কৰে। এটা পক্ষই কিছুমান উপকাৰ প্ৰদান কৰে। আনহাতে আনটো পক্ষই সমমূল্যৰ উপকাৰ গ্ৰহণ কৰে। লিপিবদ্ধকৰণৰ উদ্দেশ্যে প্ৰতিটো লেনদেনে প্ৰভাৱ পেলোৱা দুটা দিশ নিৰ্ধাৰণৰ বাবে লেনদেনসমূহক পুনৰ বিশ্লেষণ কৰিব লাগে। এই স্তৰত মনত ৰাখিবলগীয়া অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়টো হৈছে লেনদেন লিপিবদ্ধ কৰোতে যাৰ হিচাপৰ বহীত লেনদেনটো লিপিবদ্ধ কৰা হৈছে সেই ব্যক্তিৰ দিশৰ পৰাহে ইয়াক বিশ্লেষণ কৰিব লাগে। লেনদেনৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হোৱা হিচাপসমূহ নিৰ্ধাৰণ কৰিবৰ বাবেহে এই বিশ্লেষণ কৰা হয়।

উদাহৰণস্বৰূপে 'ক'ই 'খ'ক 500 টকা পৰিশোধ কৰিলে। এই ক্ষেত্ৰত বিবেচনাত ল'বলগীয়া বিষয়টো হৈছে— কাৰ হিচাপৰ বহীত এই লেনদেনটো লিপিবদ্ধ কৰা হ'ব? যদি 'ক'ৰ হিচাপৰ বহীত লেনদেনটো লিপিবদ্ধ কৰা হয় তেনেহ'লে 'ক'ৰ দৃষ্টিকোণৰ পৰা আমি পাওঁ যে 'ক'ৰ নগদ টকা ওলাই গৈছে আৰু 'খ'ই সেই নগদ টকা গ্ৰহণ কৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত হিচাপৰ দুটা দিশ হৈছে নগদ টকা আৰু 'খ'। হিচাপৰ বহীত প্ৰতিবিধ সম্পত্তি আৰু ব্যক্তিৰ বাবে একোটাকৈ হিচাপ ৰখা হয়। ইয়াত উপকাৰ পাওঁতা ব্যক্তিজন হৈছে 'খ'। এই লেনদেনটোত প্ৰভাৱিত হোৱা হিচাপ দুটা হৈছে নগদ টকাৰ হিচাপ আৰু 'খ'ৰ নামত ৰখা হিচাপ। দ্বিপ্ৰৱিষ্টি হিচাপৰক্ষণ পদ্ধতিত নগদ টকাৰ হিচাপ আৰু 'খ'ৰ নামত ৰখা হিচাপ দুয়োটা হিচাপতে লেনদেনটো প্ৰৱিষ্ট কৰিব লাগিব।

এতেকে, প্ৰতিটো লেনদেনৰে দুটা দিশ থাকে, যেনে—

(১) এহাতে মূল্যৰ উপকাৰ প্ৰাপ্তি আৰু

(২) আনহাতে উক্ত মূল্যৰ উপকাৰ প্ৰদান।

প্ৰাপ্তি আৰু প্ৰদান এই দুয়োটা দিশেই লেনদেনৰ লগত জড়িত দুয়োটা পক্ষৰে দুটা হিচাপৰ শিৰোনামৰ মাজত সম্পন্ন হয়।

দ্বিপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতিৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ (Features of Double Entry System) ঃ

(১) দুটা পক্ষ হ'লেহে লেনদেন সম্পূৰ্ণ হয়। ইয়াৰে এটা পক্ষই লেনদেনৰ সুবিধা গ্ৰহণ কৰে

আৰু আনটো পক্ষই সুবিধা প্ৰদান কৰে।

(২) প্ৰতিটো পক্ষই লেনদেনৰ বাবে একে পৰিমাণেৰে বিপৰীত ধৰণেৰে প্ৰভাৱিত হয়।

(৩) যিটো পক্ষৰ হিচাপৰ বহীত হিচাপসমূহ লিখা হৈছে সেই পক্ষৰ দৃষ্টিকোণৰ পৰাহে পৰিবৰ্তন স্বীকৃতি দিয়া হয়।

(৪) যিটো পক্ষৰ হিচাপৰ বহীত লেনদেন লিপিবদ্ধ কৰা হৈছে সেই পক্ষৰ হিচাপৰ বহীত জড়িত থকা দুটা হিচাপত পৰিবৰ্তন লিপিবদ্ধ কৰা হয়।

দ্বিপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতিৰ সুবিধাসমূহ (Advantages of Double Entry System) :

দ্বিপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতিৰ বহুতো সুবিধা আছে। সেইবোৰ তলত ব্যাখ্যা কৰা হ'ল।

(১) **বিজ্ঞানসন্মত পদ্ধতি (Scientific system) ঃ** আন পদ্ধতিৰ তুলনাত ব্যৱসায়িক লেনদেন লিপিবদ্ধ কৰা ক্ষেত্ৰত দ্বিপ্ৰৱিষ্টি পদ্ধতি এক বিজ্ঞানসন্মত পদ্ধতি।

(২) **সম্পূৰ্ণ লিপিবদ্ধকৰণ (Complete record) ঃ** এই পদ্ধতিৰ অধীনত প্ৰতিটো লেনদেনৰ দুয়োটা দিশ সিহঁতৰ সংশ্লিষ্ট হিচাপত লিপিবদ্ধ কৰা হয়। সেয়ে ইয়াত ব্যৱসায়িক লেনদেনৰ লিপিবদ্ধকৰণ সম্পূৰ্ণ হয়। কিয়নো, ইয়াত লেনদেনৰ দুয়োটা দিশ লিপিবদ্ধ কৰা হয়।

(৩) **গাণিতিক শুদ্ধতাৰ প্ৰমাণ (Check arithmetical accuracy) ঃ** যিহেতু প্ৰতিটো লেনদেনৰ দুয়োটা দিশ দুটা হিচাপত সমমূল্যৰে বিপৰীত ধৰণেৰে লিপিবদ্ধ কৰা হয় সেয়ে ইয়াত ডেবিট আৰু ক্ৰেডিটৰ পৰিমাণ সমান হ'ব। গতিকে যিকোনো সময়ত ডেবিটৰ মুঠ পৰিমাণ ক্ৰেডিটৰ মুঠ পৰিমাণৰ সমান হয় আৰু ইয়াক এখন উদ্বৃত্ত মিলনপত্ৰ প্ৰস্তুত কৰি প্ৰমাণ কৰা হয়। যদি উদ্বৃত্ত মিলনপত্ৰখন মিলি যায় তেনেহ'লে এইটো প্ৰমাণ হয় যে হিচাপৰ বহীসমূহ গাণিতিকভাৱে শুদ্ধ আছে।

(৪) **ব্যৱসায়িক কামকাজৰ ফলাফল নিৰূপণ (Ascertainment of the result of business activities)ঃ** এই পদ্ধতিৰ অধীনত ৰাজহ আৰু ব্যয়সমূহৰ হিচাপ সংৰক্ষণ কৰা হয় বাবে এখন ক্ৰয়-বিক্ৰয় আৰু লাভ-লোকচান হিচাপ প্ৰস্তুত কৰি মুঠ লাভ বা লোকচান আৰু প্ৰকৃত লাভ বা লোকচানৰ পৰিমাণ নিৰ্ধাৰণ কৰিব পাৰি।

(৫) **বিত্তীয় অৱস্থা নিৰূপণ (Ascertainment of financial position) ঃ** এই পদ্ধতিৰ অধীনত যিহেতু সম্পত্তি, দেনা আৰু মূলধনৰ হিচাপসমূহো সংৰক্ষণ কৰা হয়, সেয়ে এটা নিৰ্দিষ্ট তাৰিখত এখন উদ্বৃত্তপত্ৰ প্ৰস্তুত কৰি ব্যৱসায়ৰ আৰ্থিক অৱস্থাৰ বুজ ল'ব পাৰি।

দ্বি-প্ৰৱিষ্টি পদ্ধতিৰ অসুবিধাসমূহ (Disadvantages of Double Entry system) ঃ বাস্তৱিকতে দ্বি-প্ৰৱিষ্টি হিচাপৰক্ষণ পদ্ধতিৰ তেনে কোনো অসুবিধা নাই। তথাপি পদ্ধতিটো ব্যৱহাৰ কৰা ব্যৱসায় সংগঠনটোৰ আকাৰ বিবেচনা কৰি দ্বি-প্ৰৱিষ্টি পদ্ধতিৰ নিম্নলিখিত অসুবিধাসমূহ নিৰীক্ষণ কৰা হয়।

(১) **অভিজ্ঞতাপূৰ্ণ জ্ঞানৰ প্ৰয়োজন (Requirement of expert knowledge)ঃ** এই পদ্ধতিত হিচাপৰ বহীসমূহ লিখোতে হিচাপ লিখকজনৰ অভিজ্ঞতাপূৰ্ণ জ্ঞান থকাটো

প্রয়োজন। গতিকে এই পদ্ধতিত হিচাপৰ বহীসমূহ এজন সাধাৰণ মানুহে লিখিব নোৱাৰে। আজিকালি হিচাপৰক্ষণ এটা বৃত্তি তথা পেচা হিচাপে গণ্য কৰা হৈছে আৰু হিচাপৰক্ষণ কার্য অর্হতাসম্পন্ন গাণনিকৰ দ্বাৰাহে সম্পাদন কৰা হয়।

(২) **দীঘলীয়া আৰু কষ্টকৰ প্রক্রিয়া (Lengthy and cumbersome process) ঃ** লেনদেন হিচাপত লিপিবদ্ধ কৰা, শ্রেণী বিভাগ কৰা, বিশ্লেষণ কৰা আৰু ইয়াৰ ব্যাখ্যা দাঙি ধৰা আদি প্রক্রিয়াসমূহ যথেষ্ট দীঘলীয়া, কষ্টসাধ্য আৰু বিৰক্তিকৰ হয়।

(৩) **ব্যয় বহুল (Expensive) ঃ** এই পদ্ধতিত হিচাপ ৰাখিলে ব্যৱসায় প্রতিষ্ঠানটোৱে বহুসংখ্যক হিচাপৰ বহী সংৰক্ষণ কৰিব লাগে। হিচাপ বিভাগটো অর্হতাসম্পন্ন আৰু প্রশিক্ষণপ্রাপ্ত ব্যক্তিৰ দ্বাৰা গঠিত কৰিব লাগে। এনে অর্হতা সম্পন্ন আৰু প্রশিক্ষণপ্রাপ্ত গাণনিকসকলক উচ্চ পৰিমাণৰ দৰমহা দিব লাগে। তদুপৰি ইয়াত লেখন সামগ্রীৰ (stationery) খৰচো বেছি হয়। সেয়ে ই এক ব্যয়বহুল পদ্ধতি হিচাপে পৰিগণিত হয়।

(৪) **সৰুসুৰা প্রতিষ্ঠানৰ বাবে উপযোগী নহয় (Unsuitable for small organisation) ঃ** যিহেতু ই এক ব্যয়বহুল পদ্ধতি আৰু ইয়াৰ বাবে অর্হতাসম্পন্ন ব্যক্তিৰ সেৱাৰ প্রয়োজন হয়, সেয়ে এই পদ্ধতিটো কম সংখ্যক হিচাপৰ বহী সংৰক্ষণ কৰা সৰুসুৰা প্রতিষ্ঠানৰ বাবে উপযোগী আৰু মিতব্যয়ী নহয়।

৪.৭ হিচাপৰ শ্রেণীবিভাগ (CLASSIFICATION OF ACCOUNTS)

হিচাপৰ বহীত লেনদেন লিপিবদ্ধ কৰোতে হিচাপৰ শ্রেণীবিভাগ কৰাটো অতি প্রয়োজন। হিচাপৰ শ্রেণীবিভাগৰ দুটা মতবাদ (approach) আছে। সেই দুটা হ'ল ঃ

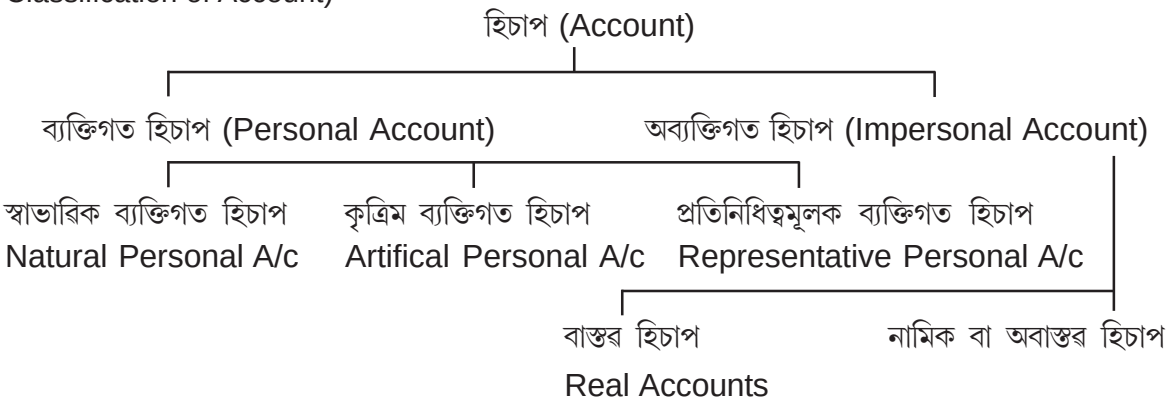
১। ইংৰাজৰ মতবাদ বা পৌৰাণিক মতবাদ,

২। আমেৰিকান মতবাদ বা আধুনিক মতবাদ

এই মতবাদ দুটাৰ বিষয়ে তলত আলোচনা কৰা হ'ল।

১। ইংৰাজৰ মতবাদ বা পৌৰাণিক মতবাদ (English Approach or Traditional Approach)

ইংৰাজ/পৌৰাণিক হিচাপৰ মতবাদৰ আধাৰত হিচাপৰ শ্রেণীবিভাগ (English/Traditional Classification of Account)

ওপৰত দেখুওৱা হিচাপৰ শ্ৰেণীবিভাগৰ ব্যাখ্যা তলত দিয়া হ'ল।

(ক) **ব্যক্তিগত হিচাপ (Personal Accounts) ঃ** কোনো ব্যক্তি, প্ৰতিষ্ঠান, কোম্পানী আদিৰ শিৰোনামত লিখা হিচাপসমূহক ব্যক্তিগত হিচাপ বোলা হয়। এই হিচাপ নিম্নলিখিত শ্ৰেণীত শ্ৰেণীবিভাগ কৰা হয়।

(১) **স্বাভাৱিক ব্যক্তিৰ হিচাপ (Accounts of Natural Persons) ঃ** ব্যক্তিগত মানুহৰ লগত হোৱা লেনদেনৰ লিপিবদ্ধ কৰা হিচাপৰ শিৰোনাম স্বাভাৱিক ব্যক্তিৰ হিচাপৰ অন্তৰ্গত হয়। এনে হিচাপৰ উদাহৰণ হৈছে হেম, বিকাশ, সুৰেশ, জয়ন্ত, বিকিৰণ, হিমাক্ষী, ৰাজু আদিৰ নামত লিখা হিচাপ।

(২) **কৃত্ৰিম ব্যক্তিৰ হিচাপ (Accounts of Artificial Persons) ঃ** ব্যৱসায়িক প্ৰতিষ্ঠান, কোম্পানী, প্ৰতিষ্ঠান, সংঘ, সংগঠন আদিৰ লগত হোৱা লেনদেনৰ লিপিবদ্ধ কৰা হিচাপৰ শিৰোনাম এই শ্ৰেণীৰ ভিতৰত পৰে। উদাহৰণস্বৰূপে, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, নগাঁও মহাবিদ্যালয়, অইল ইণ্ডিয়া লিমিটেড, ষ্টেট বেংক অব্ ইণ্ডিয়া, এন এফ ৰে'লৱে, গুৱাহাটী ক্লাব আদি নামৰ শিৰোনামৰ হিচাপ।

(৩) **প্ৰতিনিধিত্বমূলক ব্যক্তিগত হিচাপ (Representative Personal Accounts) ঃ** প্ৰতিনিধিত্বমূলক ব্যক্তিগত হিচাপে কোনো ব্যক্তি বা ব্যক্তিৰ সমষ্টিক প্ৰতিনিধিত্ব কৰে যদিও উক্ত ব্যক্তি বা ব্যক্তিসকলৰ নাম হিচাপৰ শিৰোনামত উল্লেখ কৰা নহয়। এনে ধৰণৰ হিচাপৰ শিৰোনাম অপ্ৰদত্ত ব্যয় (outstanding expenses), অগ্ৰিম প্ৰদত্ত ব্যয় (prepaid expenses), পাবলগীয়া আয় (Income receivable), অগ্ৰিম প্ৰাপ্ত আয় (Income received in advance) আদিৰ ক্ষেত্ৰত উদ্ভৱ হয়। এনে হিচাপৰ উদাহৰণ হৈছে অপ্ৰদত্ত দৰমহা, অগ্ৰিম প্ৰদত্ত দৰমহা, ম্যাদ শেষ নোহোৱা বীমা বা অগ্ৰিম প্ৰদত্ত বীমা, অগ্ৰিমপ্ৰাপ্ত দস্তুৰী আদি।

টোকা ঃ অবাস্তৱ হিচাপৰ শিৰোনামৰ আগত বা পিছত কোনো উপসৰ্গ (prefix) বা প্ৰত্যয় (suffix) ব্যৱহাৰ কৰিলে তেনে হিচাপ পৌৰাণিক মতবাদৰ অধীনত প্ৰতিনিধিত্বমূলক ব্যক্তিগত হিচাপ ৰূপে শ্ৰেণীভুক্ত কৰা হয়।

(খ) **বাস্তৱ হিচাপ (Real Accounts) ঃ** দৃশ্যমান, স্পৰ্শ কৰিব পৰা বা কায়িকভাৱে বিনিময় কৰিব পৰা বস্তু যেনে পণ্য, নগদ টকা, ভূমি, ভৱন, যন্ত্ৰপাতি আদি বাস্তৱ বস্তুসমূহৰ লগত জড়িত লেনদেন লিপিবদ্ধ কৰিবৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হিচাপৰ শিৰোনামক বাস্তৱ হিচাপৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয়।

এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে কিছুমান বস্তু আছে যিবোৰৰ কোনো কায়িক আকাৰ নাই আৰু যিবোৰ দৃশ্যমান নহয় বা স্পৰ্শ কৰিব নোৱাৰি কিন্তু সিহঁতৰ অস্তিত্ব কিনিব বা বেচিব পাৰি। এনে বিষয়সমূহ হৈছে সুনাম, পেটেণ্ট, বাণিজ্যিক চিহ্ন, লেখস্বত্ব আদি। ইহঁতকো বাস্তৱ হিচাপৰ শ্ৰেণীত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয়।

(গ) **অবাস্তৰ হিচাপ (Nominal Accounts) ঃ** লোকচান, খৰচ, আয় আৰু লাভ আদিৰ লগত জড়িত লেনদেনসমূহ লিপিবদ্ধ কৰা হিচাপসমূহ অবাস্তৰ হিচাপৰ শ্রেণীভুক্ত কৰা হয়। এনে হিচাপৰ উদাহৰণ হৈছে দৰমহা, মজুৰী, পৰিশোধ কৰা ঘৰভাড়া, প্রদেয় ভাট্টা, প্রাপ্ত ভাট্টা, প্রাপ্ত দস্তুৰী, পৰিশোধ কৰা সুত, প্রাপ্ত সুত আদি।

২। **আমেৰিকান মতবাদ বা আধুনিক মতবাদ (American Approach or Modern Approach) ঃ** আমেৰিকান বা আধুনিক মতবাদ অনুসৰি হিচাপসমূহক নিম্নলিখিত পাঁচটা ভাগত শ্রেণীবিভাগ কৰা হয়।

(ক) **সম্পত্তিৰ হিচাপ (Asset Account) ঃ** সম্পত্তি বুলিলে স্থাৱৰ আৰু অস্থাৱৰ সম্পদকে বুজায়। এটা ব্যৱসায় প্রতিষ্ঠানৰ স্বত্বত থকা ভূমি, ভৱন, যন্ত্রপাতি, মজুত পণ্য, পেটেণ্ট, নগদ টকা, বেংকত জমা থকা টকা, বিনিয়োগ আদিয়েই হৈছে সম্পত্তি। উক্ত সম্পত্তিসমূহৰ নামত ৰখা হিচাপসমূহেই হৈছে সম্পত্তিৰ হিচাপ। সম্পত্তিৰ হিচাপে দেনাদাৰৰ নামত খোলা হিচাপো সামৰি লয়।

(খ) **দেনাৰ হিচাপ (Liabilities Account) ঃ** দেনা হৈছে ধন পৰিশোধৰ বাবে থকা নৈতিক দায়বদ্ধতা। দেনা হিচাপসমূহ হৈছে ব্যৱসায় প্রতিষ্ঠানখনে ঋণদাতা, পণ্যৰ যোগানদাতা বা পাওনাদাৰ, সম্পত্তিৰ পাওনাদাৰ, ব্যয়ৰ বাবে পাওনাদাৰ আদিৰ লগত থকা দায়বদ্ধতাৰ হেতু সিহঁতৰ নামত ৰখা হিচাপসমূহ।

(গ) **মূলধন হিচাপ (Capital Account) ঃ** মূলধন হৈছে এটা ধনৰ পৰিমাণ যাৰ সহায়ত ব্যৱসায় আৰম্ভ কৰা হয়। ই হৈছে ব্যৱসায়ত মূলধন হিচাপে বিনিয়োগ কৰা ধনৰ মালিকৰ নামত ৰখা হিচাপ।

(ঘ) **ৰাজহৰ হিচাপ (Revenue Accounts) ঃ** আয় আৰু লাভসমূহৰ নামত ৰখা হিচাপেই হৈছে ৰাজহ হিচাপ। বিক্রী, প্রাপ্ত বাট্টা, প্রাপ্ত সুত, প্রাপ্ত দস্তুৰী আদিয়েই ৰাজহ হিচাপৰ উদাহৰণ।

(ঙ) **ব্যয়ৰ হিচাপ (Expense Accounts) ঃ** ব্যৱসায়ে বহন কৰা খৰচ আৰু ভোগ কৰা লোকচানৰ নামত ৰখা হিচাপসমূহেই হৈছে ব্যয় হিচাপ। পণ্য ক্রয়, প্রদত্ত মজুৰী, অৱক্ষয়, প্রদত্ত ঘৰভাড়া, কৰ আদিয়েই ব্যয় হিচাপৰ উদাহৰণ। অৱশ্যে এজনীয়া ব্যৱসায় বা অংশীদাৰী ব্যৱসায়ৰ ক্ষেত্রত আহৰণ হিচাপ নামৰ আন এটা হিচাপো খোলা হয়। এই হিচাপত মালিক তথা অংশীদাৰসকলে ব্যক্তিগত ব্যৱহাৰৰ বাবে আহৰণ কৰা পণ্য বা নগদ টকাৰ লগত জড়িত লেনদেনসমূহ লিপিবদ্ধ কৰা হয়।

৪.৮ ডেবিট আৰু ক্রেডিট কৰা নিয়মসমূহ (RULES OF DEBIT AND CREDIT)

(ক) **ইংৰাজ মতবাদ বা পৌৰাণিক মতবাদৰ অধীনত (Rules of debit and credit) ঃ** এই মতবাদৰ অধীনত ডেবিট আৰু ক্রেডিট কৰা নিয়ম তলত উল্লেখ কৰা হ'ল ঃ

(১) **ব্যক্তিগত হিচাপৰ (Personal Accounts) ক্ষেত্ৰত ঃ**

উপকাৰ পাওঁতাক ডেবিট কৰা হয় (Debit the Receiver of the benefit)

উপকাৰ দিওঁতাৰ ক্ৰেডিট কৰা হয় (Credit the Giver of the benefit)

(২) **বাস্তৱ হিচাপৰ (Real Accounts) ক্ষেত্ৰত ঃ**

ব্যৱসায়লৈ দ্ৰব্য বা সম্পত্তি আহিলে ডেবিট কৰা হয় (Debit what comes in)

ব্যৱসায়ৰ পৰা দ্ৰব্য বা সম্পত্তি ওলাই গ'লে ক্ৰেডিট কৰা হয় (Credit what goes out)

(৩) **অবাস্তৱ হিচাপৰ (Nominal Accounts) ক্ষেত্ৰত ঃ**

খৰচ আৰু লোকচান হ'লে ডেবিট কৰা হয় (Debit expenses and losses)

আয় আৰু লাভ হ'লে ক্ৰেডিট কৰা হয় (Credit incomes and gains)

(খ) **আমেৰিকান মতবাদ বা আধুনিক মতবাদৰ অধীনত (Under American or Modern Approach)ঃ** এই মতবাদৰ অধীনত ডেবিট আৰু ক্ৰেডিট কৰা নিয়মসমূহ তলত দিয়া ধৰণৰ —

(১) **সম্পত্তি হিচাপ (Assets Account) ঃ**

(i) যেতিয়া সম্পত্তিৰ মূল্য বৃদ্ধি হয়, তেতিয়া সম্পত্তি হিচাপ ডেবিট কৰা হয় (When there is an increase in the value of asset, Asset Account is debited)

(ii) যেতিয়া সম্পত্তিৰ মূল্য হ্ৰাস পায়, তেতিয়া সম্পত্তি হিচাপ ক্ৰেডিট কৰা হয় (When there is a decrease in the value of asset, Asset Account is credited)

(২) **দেনাসমূহৰ হিচাপ (Liabilities Account) ঃ**

(i) যেতিয়া দেনাৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি হয়, তেতিয়া দেনা হিচাপ ক্ৰেডিট কৰা হয় (When there is an increase in the amount of liability, Liability Account is credited)

(ii) যেতিয়া দেনাৰ পৰিমাণ হ্ৰাস হয়, তেতিয়া দেনা হিচাপে ডেবিট কৰা হয় (When there is a decrease in the amount of liability, Liability Account is debited)

(৩) **মূলধন হিচাপ (Capital Account) ঃ**

(i) যেতিয়া মূলধনৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি হয়, তেতিয়া মূলধন হিচাপ ক্ৰেডিট কৰা হয় (When there is an increase in the amount of capital, Capital Account is credited)

(ii) যেতিয়া মূলধনৰ পৰিমাণ হ্ৰাস হয়, তেতিয়া মূলধন হিচাপ ডেবিট কৰা হয় (When there is a decrease in the amount of capital, Capital Account is debited)

(৪) **ৰাজহ হিচাপ (Revenue Account) ঃ**

(i) যেতিয়া ৰাজহৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি হয়, তেতিয়া ৰাজহ হিচাপ ক্ৰেডিট কৰা হয় (When there is an increase in the revenue, Revenue Account is credited)

(ii) যেতিয়া ৰাজহৰ পৰিমাণ হ্ৰাস হয়, তেতিয়া ৰাজহ হিচাপ ডেবিট কৰা হয় (When there is a decrease in revenue, Revenue Account is debited)

(৫) **ব্যয় হিচাপ (Expense Account) ঃ**

(i) যেতিয়া ব্যয়ৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি হয়, তেতিয়া ব্যয় হিচাপ ডেবিট কৰা হয় (When there is an increase in the expense, Expense Account is debited)

(ii) যেতিয়া ব্যয়ৰ পৰিমাণ হ্ৰাস হয়, তেতিয়া ব্যয় হিচাপ ক্ৰেডিট কৰা হয় (When there is a decrease in the expense, Expense Account is credited)

(৬) **আহৰণ হিচাপ (Withdrawal/Drawings Account) ঃ**

(i) যেতিয়া মালিক বা অংশীদাৰে কোনো পণ্য বা নগদ টকাৰ আহৰণ কৰে তেতিয়া আহৰণ হিচাপ ডেবিট কৰা হয় (When any withdrawal or drawings is made by the proprietor/partner, Drawings Account is debited)

(ii) যেতিয়া মালিক বা অংশীদাৰে কৰা আহৰণৰ ওপৰত কোনো সুত ধাৰ্য্য কৰা হয়, তেতিয়া আহৰণ হিচাপ ডেবিট কৰা হয় (When any interest is charged on withdrawal or drawings made by the proprietor/partner, Drawing Account is debited)

(iii) যেতিয়া আহৰণ হিচাপ মূলধন হিচাপলৈ স্থানান্তৰ কৰি সামৰা হয়, তেতিয়া আহৰণ হিচাপ ক্ৰেডিট কৰা হয় (When the balance of the drawing is closed by transfer to Capital Account, Drawing Account is credited)

আধুনিক মতবাদ অনুসৰি প্ৰযোজ্য হোৱা ডেবিট আৰু ক্ৰেডিট কৰা নিয়মসমূহ সংক্ষিপ্ত আকাৰত তলত দিয়া হ'ল।

ক্রঃমঃ Sl. No.	হিচাপৰ প্রকাৰ Type of Account	ডেবিট কৰিব লাগে যেতিয়া To be debited when	ক্রেডিট কৰিব লাগে যেতিয়া To be credited when
১।	সম্পত্তিৰ হিচাপ (Assets Account)	বৃদ্ধি হয় (Increases)	হ্রাস হয় (Decreases)
২।	দেনা হিচাপ (Liabilities Account)	হ্রাস হয় (Decreases)	বৃদ্ধি হয় (Increases)
৩।	মূলধন হিচাপ (Capital Account)	হ্রাস হয় (Decreases)	বৃদ্ধি হয় (Increases)
৪।	ৰাজহ হিচাপ (Revenue Account)	হ্রাস হয় (Decreases)	বৃদ্ধি হয় (Increases)
৫।	ব্যয় হিচাপ (Expense Account)	বৃদ্ধি হয় (Increases)	হ্রাস হয় (Decreases)
৬।	আহৰণ হিচাপ (Drawings Account)	বৃদ্ধি হয় (Increases)	হ্রাস হয় (Decreases)

উদাহৰণ ঃ

সম্পত্তি হিচাপ, দেনা হিচাপ, ৰাজহ হিচাপ আৰু ব্যয় হিচাপৰ পাঁচোটাকৈ উদাহৰণ দিয়ক।

সমাধান ঃ

(ক) সম্পত্তি হিচাপ (Assets Account) ঃ

(i) ভৱন হিচাপ (Building Account)
(ii) বিনিয়োগ হিচাপ (Investment Account)
(iii) আচবাবপত্র হিচাপ (Furniture Account)
(iv) যন্ত্রপাতি হিচাপ (Machinery Account)
(v) নগদ টকাৰ হিচাপ (Cash Account)

(খ) দেনা হিচাপ (Liabilities Account) ঃ

(i) পাওনাদাৰৰ হিচাপ (Creditors Account)
(ii) মধুৰ ঋণ হিচাপ (Loan from Madhu Account)
(iii) মূলধন হিচাপ (Capital Account)
(iv) বেংকৰ ঋণ হিচাপ (Bank Loan Account)
(v) অপ্রদত্ত ভাড়া হিচাপ (Rent Payable Account)

(গ) ৰাজহ হিচাপ (Revenue Account) ঃ

(i) বিক্রী হিচাপ (Sales Account)
(ii) প্রাপ্ত বাট্টা (Discount Received Account)

(iii) প্ৰাপ্ত সুত হিচাপ (Interest Received Account)

(iv) প্ৰাপ্ত দস্তুৰী হিচাপ (Commission Received Account)

(v) প্ৰাপ্ত লাভাংশ হিচাপ (Dividend Received Account)

(ঘ) **ব্যয় হিচাপ (Expense Account) ঃ**

(i) ক্ৰয় হিচাপ (Purchases Account)

(ii) ক্ৰয়জনিত পৰিবহণ হিচাপ (Carriage Inward Account)

(iii) বিক্ৰয়জনিত পৰিবহণ হিচাপ (Carriage Outward Account)

(iv) প্ৰদেয় বাট্টা হিচাপ (Discount Allowed Account)

(v) প্ৰদেয় সুত হিচাপ (Interest Paid Account)

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৩ঃ দ্বি-প্ৰৱিষ্টি হিচাপৰক্ষণ পদ্ধতিৰ অৰ্থ ব্যাখ্যা কৰক।

.....

.....

.....

.....

আমি আৰু কিছুমান অনুশীলন কৰো আহক।

নিম্নলিখিত হিচাপসমূহ চিনাক্ত কৰক (Identify the following accounts) :

(i) নগদ হাতে জমা (Cash in hand), (ii) আচবাব পত্ৰ (Furniture),

(iii) বিনিয়োগ (Investment), (iv) ভৱন (Building),

(v) যন্ত্ৰপাতি (Machinery), (vi) বাণিজ্য চিহ্ন (Trade Mark),

(vii) ভূমি (Land), (viii) বেংকত থকা জমা টকা (Cash at Bank,

(ix) লিজ বা ইজাৰাত লোৱা সম্পত্তি (Leasehold Property),

(x) সুনাম (Goodwill), (xi) সামৰণি মজুত পণ্য (Closing stock),

(xii) দেনাদাৰ (Debtors), (xiii) পাওনাদাৰ (Creditors),

(xiv) ৰামলৈ আগবঢ়োৱা ঋণ (Loan to Ram),

(xv) মধুৰ পৰা লোৱা ঋণ (Loan from Madhu),

(xvi) মূলধন (Capital), (xvii) বেংকৰ ঋণ (Bank Loan),

(xviii) অসম কোম্পানী লিমিটেড-এজন যোগানদাতা (Assam Co. - a supplier),

(xix) বৰুণ কুমাৰ - আমি বাকীত বিক্ৰী কৰা এজন গ্ৰাহক (Barun Kumar– a customer to whom goods were sold on credit),

(xx) ব্যক্তিগত ব্যৱহাৰৰ বাবে মালিকে কৰা আহৰণ (Withdrawal by the proprietor personal use),

(xxi) লেখস্বত্ব (Copyright)।

সমাধান ঃ

(i) নগদ হাতে জমা (Cash in hand) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(ii) আচবাব পত্র (Furniture) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(iii) বিনিয়োগ (Investment) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(iv) ভৱন (Building) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(v) যন্ত্রপাতি (Machinery) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(vi) বাণিজ্য চিহ্ন (Trade Mark) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(vii) ভূমি (Land) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(viii) বেংকত থকা জমা টকা (Cash at Bank) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(ix) লিজ বা ইজাৰাত লোৱা সম্পত্তি (Leasehold Property) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(x) সুনাম (Goodwill) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(ix) সামৰণি মজুত পণ্য (Closing stock) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(xii) দেনাদাৰ (Debotors) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(xiii) পাওনাদাৰ (Creditors) – দেনা হিচাপ (Liability Account)

(xiv) ৰামলৈ আগবঢ়োৱা ঋণ (Loan to Ram) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(xv) মধুৰ পৰা লোৱা ঋণ (Loan from Madhu) – দেনা হিচাপ (Liability Account)

(xvi) মূলধন (Capital) – মূলধন হিচাপ (Capital Account)

(xvii) বেংকৰ ঋণ (Bank Loan) – দেনা হিচাপ (Liability Account)

(xviii) অসম কোম্পানী লিমিটেড এজন যোগানদাতা (Assam Co. - a supplier) – সম্পত্তি হিচাপ (Liability Account)

(xix) বৰুণ কুমাৰ - আমি বাকীত বিক্রী কৰা এজন গ্রাহক (Barun Kumar - a customer to whom goods were sold on credit) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(xx) ব্যক্তিগত ব্যৱহাৰৰ বাবে মালিকে কৰা আহৰণ (Withdrawal by the proprietor for personal use) – আহৰণ হিচাপ (Drawing Account)

(xxi) লেখস্বত্ব (Copyright) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

উদাহৰণ ঃ

নিম্নলিখিত হিচাপসমূহ শ্রেণীবিভাগ কৰক (Classify the following accounts)ঃ

(i) বিক্রী (Sales),

(ii) ক্রয় (Purchase),

(iii) ক্ৰয়ফিৰৎ (Return outward),

(iv) বিক্ৰয় ফিৰৎ (Returns inward),

(v) ক্ৰয়জনিত পৰিবহণ (Carriage inward),

(vi) বিক্ৰয়জনিত পৰিবহণ (Carriage outward),

(vii) প্ৰদেয় বাট্টা (Discount allowed),

(viii) প্ৰাপ্ত সুত (Interest received),

(ix) প্ৰাপ্ত বাট্টা (Discount Received),

(x) পৰিশোধ কৰা সুত (Interest paid),

(ix) পৰিশোধ কৰা ঘৰভাড়া (Rent paid),

(xii) প্ৰদেয় ঘৰভাড়া (Rent Payable),

(xiii) অগ্ৰিম প্ৰদত্ত ঘৰভাড়া (Rent paid in advance),

(xiv) ভৱনৰ একাংশ পুনৰ ভাড়া (Rent of premises sub-let),

(xv) অনুদ্ধাৰণীয় ঋণ (Bad Debt),

(xvi) আমদানি শুল্ক (Import Duty),

(xvii) পৰিশোধ কৰা দৰমহা (salary paid),

(xviii) অপ্ৰদত্ত দৰমহা (Outstanding salary),

(xix) অগ্ৰিম প্ৰদত্ত দৰমহা (Salary paid in advance),

(xx) বীমাৰ মাচুল (Insurance premium),

(xxi) অগ্ৰিম প্ৰদত্ত বীমা (Prepaid Insurance),

(xxii) অৱক্ষয় (Depreciation),

(xxiii) প্ৰদত্ত দস্তুৰী (Commission paid),

(xxiv) প্ৰাপ্ত দস্তুৰী (Commission Received),

(xxv) অগ্ৰিম প্ৰাপ্ত দস্তুৰী (Commission Received in Advance),

(xxvi) প্ৰদত্ত স্বত্তকৰ (Royalty Paid),

(xxvii) প্ৰাপ্ত লাভাংশ (Dividend Received)।

সমাধান ঃ

(i) বিক্ৰী (Sales) – ৰাজহ হিচাপ (Revenue Account)

(ii) ক্ৰয় (Purchase) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(iii) ক্ৰয়ফিৰৎ (Return outward) – ব্যয় হিচাপ, ক্ৰয় হ্ৰাস (Expense Account-purchase Account)

(iv) বিক্ৰয় ফিৰৎ (Returns inward) – ৰাজহ হিচাপ- বিক্ৰয় হ্ৰাস (Revenue Account-sales decreases)

(v) ক্ৰয়জনিত পৰিবহণ (Carriage inward) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(vi) বিক্রয়জনিত পৰিবহণ (Carriage outward) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(vii) প্রদেয় বাট্টা (Discount allowed) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(viii) প্রাপ্ত সুত (Interest received) – ৰাজহ হিচাপ (Revenue Account)

(ix) প্রাপ্ত বাট্টা (Discount Received) – ৰাজহ হিচাপ (Revenue Account)

(x) পৰিশোধ কৰা সুত (Interest paid) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(xi) পৰিশোধ কৰা ঘৰভাড়া (Rent paid) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(xii) প্রদেয় ঘৰভাড়া (Rent Payable) – দেনা হিচাপ (Liability Account)

(xiii) অগ্রিম প্রদত্ত ঘৰভাড়া (Rent paid in advance) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(xiv) ভৱনৰ একাংশ পুনৰ ভাড়া (Rent of premises sub-let) – ৰাজহ হিচাপ (Revenue Account)

(xv) অনুদ্ধাৰণীয় ঋণ (Bad Debt) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(xvi) আমদানি শুল্ক (Import Duty) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(xvii) পৰিশোধ কৰা দৰমহা (salary paid) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(xviii) অপ্রদত্ত দৰমহা (Outstanding salary) – ব্যয় হিচাপ (Liability Account)

(xix) অগ্রিম প্রদত্ত দৰমহা (Salary paid in advance) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(xx) বীমাৰ মাচুল (Insurance premium) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(xxi) অগ্রিম প্রদত্ত বীমা (Prepaid Insurance) – সম্পত্তি হিচাপ (Asset Account)

(xxii) অৱক্ষয় (Depreciation) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(xxiii) প্রদত্ত দস্তুৰী (Commission paid) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(xxiv) প্রাপ্ত দস্তুৰী (Commission Received) – ৰাজহ হিচাপ (Revenue Account)

(xxv) অগ্রিম প্রাপ্ত দস্তুৰী (Commission Received in Advance) – দেনা হিচাপ (Liability Account)

(xxvi) প্রদত্ত স্বত্তকৰ (Royalty Paid) – ব্যয় হিচাপ (Expense Account)

(xxvii) প্রাপ্ত লাভাংশ (Dividend Received)। – ৰাজহ হিচাপ (Revenue Account)

উদাহৰণ ঃ

নিম্নলিখিত লেনদেনসমূহ হিচাপৰ কোনটো পক্ষত লিপিবদ্ধ কৰা হ'ব উল্লেখ কৰক। লগতে হিচাপৰ প্রকৃতিৰ বিষয়েও উল্লেখ কৰক।

১। **নিম্নলিখিত লেনদেনৰ বাবে যেতিয়া হিচাপত বৃদ্ধি হয় ঃ**

(ক) প্রাপ্ত ঘৰভাড়া (Rent received),

(খ) পৰিশোধ কৰা দৰমহা (Salaries paid),

(গ) মটৰ গাড়ী হিচাপ (Motor Vehicle Account),

(ঘ) মালিকৰ হিচাপ (Proprietor's Account),

(ঙ) ৰমেশৰ (দেনাদাৰ) নামৰ হিচাপ (Ramesh Account-Debtor),

(চ) পাওনাদাৰ জয়ন্তৰ নামত ৰখা হিচাপ (Jayanta Account-creditor),

(ছ) অপ্ৰদত্ত দৰমহা হিচাপ (Salary outstanding Account)।

২। **নিম্নলিখিত লেনদেনৰ বাবে যেতিয়া হিচাপত হ্ৰাস হয় ঃ**

(ক) পৰিশোধ কৰা বীমাৰ মাছুল (Insurance premium paid),

(খ) মালিকৰ হিচাপ (Proprietor's Account),

(গ) প্ৰাপ্ত দস্তুৰী (Commission received),

(ঘ) আচবাবপত্ৰ হিচাপ (Furniture Account),

(ঙ) অপ্ৰদত্ত ঘৰভাড়া হিচাপ (Rent Outstanding Account),

(চ) পাওনাদাৰ ৰতনৰ নামত ৰখা হিচাপ (Ratan Account-creditor) আৰু

(ছ) দেনাদাৰ দিনেশৰ নামত ৰখা হিচাপ (Dinesh Account-Debtor)।

সমাধান ঃ

ডেবিট/ক্ৰেডিট কৰা হিচাপৰ তালিকা

হিচাপৰ শিতান Account Head	হিচাপৰ শ্ৰেণী Class of Account	ডেবিট/ক্ৰেডিট Debit/Credit
১। হিচাপৰ উদ্বৃত্ত বৃদ্ধি হ'লে (Increase in the balance of Account)		
(ক) প্ৰাপ্ত ঘৰভাড়া (Rent received)	ৰাজহ (Revenue)	ক্ৰেডিট Credit
(খ) পৰিশোধ কৰা দৰমহা (Salaries paid)	ব্যয় (Expense)	ডেবিট Debit
(গ) মটৰ গাড়ী হিচাপ (Motor vehicle Account)	সম্পত্তি (Asset)	ডেবিট Debit
(ঘ) মালিকৰ হিচাপ (Proprietor's Account)	মূলধন (Capital)	ক্ৰেডিট Credit
(ঙ) ৰমেশৰ (দেনাদাৰ) নামৰ হিচাপ (Ramesh Account-Debtor)	সম্পত্তি (Asset)	ডেবিট Debit
(চ) পাওনাদাৰ জয়ন্তৰ নামত ৰখা হিচাপ (Jayanta Account-creditor)	দেনা (Liability)	ক্ৰেডিট Credit
(ছ) অপ্ৰদত্ত দৰমহা হিচাপ (Salary Outstanding A/c)	দেনা (Liability)	ক্ৰেডিট Credit
২। হিচাপৰ উদ্বৃত্ত হ্ৰাস হ'লে (Decrease in the balance of Account)		
(ক) পৰিশোধ কৰা বীমাৰ মাচুল (Insurance Premium paid)	ব্যয় (Expense)	ক্ৰেডিট Credit
(খ) মালিকৰ হিচাপ (Proprietor's Account)	আহৰণ (Drawings)	ডেবিট Debit

(গ) প্ৰাপ্ত দস্তুৰী (Commission received)	ৰাজহ (Revenue)	ডেবিট Debit
(ঘ) আচবাবপত্ৰ হিচাপ (Furniture Account)	সম্পত্তি (Asset)	ক্ৰেডিট Credit
(ঙ) অপ্ৰদত্ত ঘৰভাড়া হিচাপ (Rent outstanding Account)	দেনা (Liability)	ডেবিট Debit
(চ) পাওনাদাৰ ৰতনৰ নামত ৰখা হিচাপ (Ratan Account-creditor)	দেনা (Liability)	ডেবিট Debit
(ছ) দেনাদাৰ দিনেশৰ নামত ৰখা হিচাপ (Dinesh Account-Debtor)	সম্পত্তি (Asset)	ক্ৰেডিট Debit

উদাহৰণ ঃ

যুক্তিসহ ডেবিট ক্ৰেডিট কৰা হিচাপ নিৰূপণ কৰক ঃ

(i) 30,000 টকা মূলধন লৈ ব্যৱসায় আৰম্ভ কৰিলে।

(ii) হৰি বৰাৰ পৰা বাকীত যন্ত্ৰপাতি কিনা হ'ল 35,000 টকাৰে।

(iii) নগদ 12,000 টকাৰে পণ্য কিনা হ'ল।

(iv) 15,000 টকাৰ পণ্য ৰতনক বিক্ৰী কৰা হ'ল।

(v) 2008 চনৰ জানুৱাৰী মাহৰ ঘৰভাড়া 500 টকা পৰিশোধ কৰা হ'ল।

(vi) 2,000 টকাৰ দস্তুৰী পোৱা হ'ল।

(vii) ৰতনৰ পৰা 4,000 টকা পোৱা হ'ল।

(viii) ঘৰুৱা ব্যৱহাৰৰ কাৰণে 900 টকা আহৰণ কৰা হ'ল।

(ix) ৰতনে 500 টকা মূল্যৰ পণ্য ফিৰৎ দিলে।

(x) যদুৰ পৰা 4,000 টকাৰ পণ্য কিনা হ'ল।

(xi) যদুলৈ 600 টকাৰ পণ্য ফিৰৎ দিয়া হ'ল।

(xii) 200 টকা মজুৰী পৰিশোধ কৰা হ'ল।

সমাধান ঃ

ডেবিট/ক্ৰেডিট কৰিবলগীয়া হিচাপৰ শিতানৰ তালিকাৰ বিৱৰণী

Statement showing the Account heads to be Debited/Credited

ক্রঃসং Sl.No.	লেনদেন Transaction	প্রভাৱিত দিশ/হিচাপ Aspect/Accounts involved	ডেবিট/ক্রেডিট Debit/Credit	কাৰণ Reasons
(i)	30,000 টকা মূলধনলৈ ব্যৱসায় আৰম্ভ কৰিলে Started business with cash Rs 30,000	নগদ টকা (Cash) মূলধন (Capital)	ডেবিট ক্রেডিট	সম্পত্তিৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি মূলধনৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি
(ii)	হৰি বৰাৰ পৰা বাকীত যন্ত্রপাতি (35,000) টকা (Purchased machinery on credit from Hari Bora for Rs. 35,000	যন্ত্রপাতি হৰি বৰা	ডেবিট ক্রেডিট	সম্পত্তিৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি দেনাৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি
(iii)	নগদ 12,000 টকাৰে পণ্য কিনা হ'ল (Purchased goods for cash Rs. 12,000)	ক্রয় নগদ টকা	ডেবিট ক্রেডিট	ব্যয়ৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি সম্পত্তিৰ পৰিমাণ হ্রাস
(iv)	15,000 টকাৰ পণ্য ৰতনক বিক্রী কৰা হ'ল (Sold goods to Ratan Rs. 15,000)	ৰতন বিক্রী	ডেবিট ক্রেডিট	সম্পত্তিৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি ৰাজহৰ পৰিমাণ হ্রাস
(v)	2008 চনৰ জানুৱাৰী মাহৰ ঘৰভাড়া টকা দিয়া হ'ল Paid rent for the month of January 2008, Rs. 500	ঘৰভাড়া নগদ টকা	ডেবিট ডেবিট	ব্যয়ৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি সম্পত্তিৰ পৰিমাণ হ্রাস
(vi)	2000 টকাৰ দস্তুৰী পোৱা হ'ল Received commission Rs. 2,000	নগদ টকা প্রাপ্ত দস্তুৰী	ডেবিট ক্রেডিট	সম্পত্তিৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি ৰাজহৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি

৪.৯ অধ্যয়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ (LET US SUM UP)

এই অধ্যায়টিত আমি তলত উল্লেখ কৰা দিশসমূহ আলোচনা কৰিলোঁ।

- হিচাপ হ'ল ব্যক্তি, সম্পত্তি, খৰচ বা লাভৰ লগত জড়িত লেনদেনৰ সংক্ষিপ্ত বিৱৰণ।
- 'ডেবিট' আৰু 'ক্রেডিট'ৰ সংজ্ঞা আৰু সিহঁতৰ নিয়মসমূহ।
- হিচাপৰ শ্রেণীবিভাজনৰ লগত জড়িত দুটা মতবাদ।
- ইংৰাজ মতবাদৰ অধীনত হিচাপক তিনি প্রকাৰে শ্রেণীবিভাগ কৰা হৈছে - ব্যক্তিগত, বাস্তৱ আৰু অবাস্তৱ হিচাপ।
- আমেৰিকান মতবাদ অনুসৰি হিচাপক পাঁচ প্রকাৰে শ্রেণীবিভাগ কৰা হৈছে - সম্পত্তি হিচাপ, দেনাসমূহৰ হিচাপ, মূলধন হিচাপ, ৰাজহ হিচাপ আৰু ব্যয় হিচাপ।
- হিচাপ ৰক্ষণৰ দুটা পদ্ধতি - একপ্রৱিষ্টি পদ্ধতি আৰু দ্বিপ্রৱিষ্টি পদ্ধতি।
- ব্যৱসায় লেনদেনৰ লিপিবদ্ধকৰণত দ্বিপ্রৱিষ্টিৰ নীতিসমূহৰ প্রয়োগ।

৪.১০ অধিক জানিবলৈ (FURTHER READINGS)

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

1) Bhattacharya Ashis. Financial Accounting, New Delhi, Prentice Hall of India Pvt. Ltd.
2) Maheshwari S. N. Financial Accounting, New Delhi, Vikash Publishing House Pvt. Ltd.
3) Dam B. B. & Theory and Gautam H. C. Practice of Financial Accounting, Guwahati, Capital Publishing Company.
4) Gupta R. L. & Radhaswamy M. Accountancy, New Delhi, Sultan Chand & Sons.

৪.১১ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান (ANSWERS TO CHECK YOUR PROGRESS)

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ এটা নিৰ্দিষ্ট সময়ত একে প্ৰকৃতিৰ পদৰ লেনদেনসমূহৰ সংক্ষিপ্ত নথিকেই হিচাপ বোলা হয়।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ এটা হিচাপৰ বাওঁফালে লেনদেন লিপিবদ্ধ কৰাকে হিচাপত ডেবিট কৰা বুজায় আৰু এটা হিচাপৰ সোঁফালে লেনদেন লিপিবদ্ধ কৰাকে হিচাপত ক্ৰেডিট কৰা বুজায়।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ হিচাপ ৰক্ষণৰ যিটো পদ্ধতিত প্ৰতিটো লেনদেনৰ দুয়োটা দিশ হিচাপৰ বহীত লিপিবদ্ধ কৰা হয় তাকেই দ্বি-প্ৰৱিষ্টি হিচাপৰক্ষণ পদ্ধতি বোলা হয়।

৪.১২ আৰ্হি প্ৰশ্ন (MODEL QUESTIONS)

প্ৰশ্ন ১ঃ দ্বিপ্ৰৱিষ্টি হিচাপ ৰক্ষণ পদ্ধতিৰ অৰ্থ ব্যাখ্যা কৰক আৰু ইয়াৰ সুবিধাসমূহ বৰ্ণনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ঃ হিচাপ বুলিলে কি বুজে? হিচাপৰ মুখ্য ভাগসমূহ কি কি?

প্রশ্ন ৩ঃ ডেবিট আৰু ক্রেডিট কৰা নিয়মসমূহ কি কি?

প্রশ্ন ৪ঃ নিম্নলিখিত পদসমূহৰ শ্রেণীবিন্যাস কৰক।

নগদ টকা 5,000 টকা

যন্ত্রপাতি 50,000 টকা

বেংকৰ পৰা লোৱা ঋণ 1,00,000 টকা

পাওনাদাৰ 10,000 টকা

পণ্য ক্রয় 15,000 টকা

পণ্য বিক্রী 1,00,000 টকা

দৰমহা পৰিশোধ কৰা হ'ল 10,000 টকা

এক্স কোম্পানী (X Co.) 10,000 টকা

*** ***** ***